

HISTORISCHE KRING 'IN DE GLORIOSA'

Ankeveen • 's-Graveland • Kortenhoef

I N D E G L O R I O S A

Historische Kring Ankeveen, 's-Graveland en Kortenhoef

16e jaargang nr. 2, mei 1999

CIP-gegevens

Koninklijke Bibliotheek, Den Haag. ISSN: 0927-829X

Redactie:

D. Buitenhuis,
Leeuwenlaan 3,
1243 KA 's-Graveland,
tel. 035 - 6560349.

B.J. van der Kolk,
Multatulilaan 66,
1215 BK Hilversum,
tel. 035 - 6240412.

J.C. Immerzeel,
Reigerlaan 26,
1241 ED Kortenhoef,
tel. 035 - 6563291.

Vormgeving & realisatie: G.A. van Kooten.

INHOUD

- Toen de tijd weer even terugkwam J. Veenman** 43
Over het bezoek en weerzien van de voormalige emigranten Wim en Martha Portengen uit Ankeveen en de herinneringen aan een bewogen tijd, meer dan 50 jaar geleden.
- Een schilderij van Anton Smeerdijk A.D. Wumkes** 61
Een boeiend verhaal over een schilderij en de schilder. Een verhaal met persoonlijke herinneringen van de schrijver van dit artikel aan de schilder Smeerdijk. Het past uitstekend in de komende manifestatie 'een schildersdorp in beeld'.
- In dienst van Frans Ernst Blaauw A. Coops** 65
Hoe het er aan toeging in het begin van de twintigste eeuw op de buitenplaats 'Gooilust' is een vraag die de schrijver al enige tijd bezig houdt. Sterker nog, het deed hem besluiten om de eerste hand te leggen aan een boek over het leven van F.E. Blaauw. Een interessant aspect uit dit komend boekwerk ligt hier voor u.
- Tentoonstelling 'de Middenstand van vroeger'** 76
Een oproep om gegevens, en mogelijk voorwerpen, die herinneren aan de talloze bakkers, kappers, slaggers en vele andere winkeliers uit vervlogen tijden.
- Bestuursmededeling** 76
Er zijn weer obligaties uitgeloot. Misschien behoort u tot de gelukkigen. Dank zij uw hulp kregen wij destijds een belangrijke financiële steun. Dank daarvoor!
- Uit de krant van toen** 77
We gaan terug naar de krant van 1957 en knippen voor u een stukje uit over de heer Teeuw, toen ook wel bekend als 'postmeester Theo'.
- Wie weet het antwoord J. Schriek** 79
De vraag in het februarinummer j.l. deed de telefoon rinkelen. Veel mensen reageerden. Toch missen we nog een paar namen. Wie weet, komen die nog. Nu een nieuwe vraag. Twee schattige meisjes. Wie kan wat over ze vertellen?

“TOEN DE TIJD WEER EVEN TERUGKWAM”

of: ‘Een bijna vergeten verzetstrijder’

Over het bezoek van de voormalige emigranten Wim en Martha Portengen aan de ouderlijke woning te Ankeveen op 25 mei 1998 en een brief geschreven door Wim Portengen waarin hij schrijft over zijn persoonlijke belevenissen in het Ankeveen van zijn jeugd maar in het bijzonder over de heldhaftige daden van zijn vader Willem gedurende de 2de wereldoorlog.

Op 25 mei 1998 kreeg ik onverwachts een telefoontje van de Ankeveense predikant Ds. Pieter van Walbeek met de mededeling: “Jan, hier naast mij staan twee oud Ankeveners die voor vijftig jaar geleden naar Canada zijn geëmigreerd. Ze heten Wim en Martha Portengen. Ze

Ankeveen, 1932. Dorpsgezicht richting zuid.

In dit dorp woonde en werkte het gezin van Willem (Sr.) en zijn vrouw Willie Portengen tot dat de tweede wereldoorlog hun bestaan aan het wankelen bracht.

In 1948 emigreerden het gehele gezin naar Canada.

vragen of het gelegen komt, dat ze even bij je op bezoek komen”. “Natuurlijk is dat goed, ze zijn van harte welkom” antwoordde ik spontaan en was verrast met dit onverwachts Canadees bezoek. “Ik ga zo dadelijk eerst even met ze de kerk bezoeken, daarna lopen ze misschien nog even langs de boerderij maar naar schatting over een half uur zijn ze bij je” voegde Pieter nog aan het gesprek toe.

Wim was de oudste zoon (geboren in 1930 te Ankeveen) en Martha de jongste dochter (geboren in 1945 te Ankeveen) van Willem en Willie Portengen die verder met hun kinderen Abram, Gerrit en Frans op de boerderij (thans in eigendom van de fam. Gerard van Rijn) Stichts End 51 te Ankeveen woonde. In 1948 besloten Willem en zijn vrouw met het hele gezin naar Canada te emigreren. Dat was in die tijd een groot avontuur en menigeen in het dorp vroeg zich dan ook af waar ze aan begonnen. Hoewel mijn persoonlijk contact met het gezin Portengen voorheen beperkt bleef tot verstoppertje spelen en slootje springen op en rond het land van de oude boerderij, raakte het na de emigratie geheel verloren. Voor enige jaren geleden mocht ik nog een korte ontmoeting hebben met Frans, die op bezoek was bij zijn oude vriend Anton van Vliet, doch ook dit contact raakte nadien weer verloren.

Ankeveen, 1947.

Achter de boerderij van Willem Portengen. De ondernemende Willem Portengen (Sr.) zag het wel zitten in het land van onze bevrijders en emigreerde in 1948 met zijn hele gezin naar Canada. In 1947 werd er achter de boerderij nog even een foto van het hele gezin gemaakt. Van links naar rechts: Frans (hij schoot in de oorlog een hele stengun leeg), Martha, Vader Willem, Gerrit Moeder-Willie, Abram en Wim. Op de achtergrond de St. Martinuskerk.

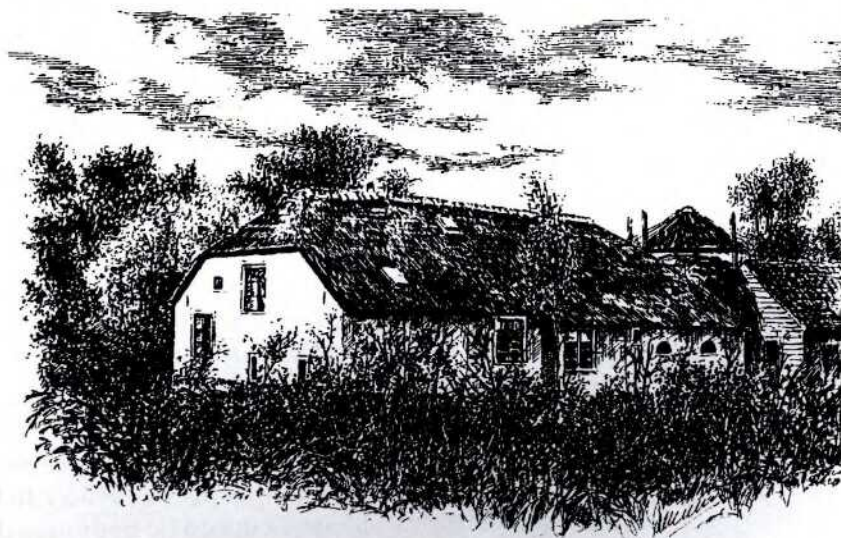
Een bekend verschijnsel van vele emigranten is dat, naar gelang de leeftijd vordert, er een toenemende behoefte ontstaat nog eens terug te gaan naar de streek van herkomst. Toen voor een aantal jaren geleden enkele van mijn publicaties en tekeningen betreffende Ankeveen o.a. onze voormalige emigranten in Canada bereikten, werden aldaar weer enkele namen en streken vanuit de herinnering opgeroepen en versterkte de wens 'Ankeveen en de oude boerderij nog eens te bezoeken'. Tijd en materiële welstand gaven tenslotte voor Wim en zijn zus Martha ("wij wonen meer dan vierduizend kilometer van elkaar" vertelde Wim tijdens zijn bezoek) de mogelijkheid weer eens op de oude geboortegronden te vertoeven en aldaar vrienden en kennissen van weleer te ontmoeten.

Nadat ik ruim een uur had gewacht, en nog steeds geen bezoekers had gezien, vroeg ik mij af of Wim ("in Canada noemen ze mij: Bill ") en Martha het wel konden vinden waar ik precies woonde. Niet dat ik nou het idee had dat ik in een bijzondere buurt woonde, maar toch... je weet maar nooit!. Plotseling realiseerde ik me namelijk wat er allemaal was veranderd gedurende die afgelopen vijftig jaar.

Wie had bij voorbeeld, ten tijden van hun vertrek in 1948, durven dromen dat de grote moestuin achter de voormalige woning van Chris van Blarcum (en laatstelijk bewoond door zijn huishoudster Rika Fakkeldij) eens het woonterrein zou worden voor talrijke Ankeveeners.

De oude vervenerswoningen in het dorp hadden plaats gemaakt voor moderne woningen en de voormalige tuinderij van Chris Ketelaar was 'omgetoverd' tot het Frans Fennishof; een woonerf waar thans heel veel jonge gezinnen het toekomstig beeld van het dorp bepalen. De naam Dorpsweg was veranderd in Stichts en het Hollands End en voorzien van verkeer(vertragende-)drempels. Het voormalige weiland, gelegen aan de noordzijde van de St. Martinuskerk, waar vader Willem Portengen zijn koeien liet grazen, was geworden tot parkeerterrein terwijl het daar achter liggende gebied de gedaantewisseling had ondergaan van moerasgebied tot sportterrein. Ook het weiland ten zuiden van de Ned. Hervormde kerk, de theekepel achter het oude Regthuys, het oude woonhuis van Henk Leurs en de boomgaard ten noorden van de boerderij van Jan Kemphorst waren verdwenen. De bakkerij van Leen van Vliet (waar de geur van het vers gebakken brood je altijd hongerig maakte) en Manus Veldijk, de 'scheersalon'

van Henk Wiggers (waar de koperen winkelbel aan de binnenzijde van de deur luidt en duidelijk aankondigde als er iemand binnenkwam), de kruidenierswinkel van Gerrit Veenman en Wulfert Lagerweij (met de geur van exotische kruiden), de klompenmakerij van Gerard van Laere en Klaas Miltenburg, de boerderij van Evert Hilhorst en Henk Meester, de slagerij van Ab Klarenbeek, het manufacturenwinkeltje van Dina en Marie Ravensloot, de brandstoffenhandel van Klaas Willemsen en Piet Taling, de groentekwekerij van Piet de Haan, Piet Holdinga en Rijk Koster, de groentehandel van Nico Holdinga, de wasserij van Dirk Bezemer, Arie Koster en Janus van de Pauw en nog veel andere 'neringdoenden' behoren eveneens tot de verleden tijd. Het kleine Gereformeerde kerkje op het Hollands End (Wim: "waar we met z'n allen, netjes in het zondagse pak, naar de kerk gingen") was woonhuis geworden en het gebouw van de openbare school een werkruimte voor artistieke zaken. De oude sluis op het eind van het Hollands End (voorheen behorende tot de gemeente: Weesperkarspel) werd aan het moderne verkeer opgeofferd en het nabij gelegen café-restaurant van Piet van Schie genaamd 'het Polderhuis' was

Ankeveen, aan het Stichts End, omstreeks 1940.

De oude boerderij van Willem Portengen gezien op de zuidzijde. In de tweede wereldoorlog was de boerderij een schuilplaats voor onderduikers en een opslagplaats voor wapens. De schuur achter de boerderij werd door het regionale verzet gebruikt voor het houden van schietoefeningen.

Tekening (naar een oude prent) Jan M. Veenman.

veranderd in een Chinees-Indisch restaurant onder de naam 'de Chinese Muur'. Enkel het uiterlijk van het voormalige 'Polderhuis' doet hier en daar nog herinneren aan tijden van weleer.

Hoewel de oude boerderij van de familie Willem en Willie Portengen (het geboortehuis van Wim en Martha) gedurende de afgelopen vijftig jaar enkele malen een totaal verval nabij was bleef zij (gelukkig) toch overeind en is inmiddels, door de tegenwoordige bewoners en eigenaar, zodanig gerenoveerd dat zij thans weer trots en fier over de grens van het komende millennium kan stappen. In het jaar 1996 heeft de gemeente 's-Graveland (waarvan, sedert 1966, Ankeveen deel van uit maakt) het pand benoemd tot 'gemeentelijk monument'.

Nadat ik ondertussen zo'n anderhalf uur had gewacht vatte ik het plan op om toch maar eens op onderzoek uit te gaan. "Daarna lopen ze misschien nog even langs de boerderij" hoorde ik Pieter van Walbeek nog zeggen en besloot eerst daar maar eens een kijkje te gaan nemen. Mijn veronderstelling bleek juist te zijn. In een ogenschijnlijke vorm van lichte bedwelming, veroorzaakt door talrijke naar boven borrelenden herinneringen, liepen ze daar druk pratend met mevr. van Rijn (echtgenote van Gerard) en wijzend naar tal van zaken rond te kijken en waren de tijd helemaal vergeten.

Ik herkende Wim meteen. Zijn gezicht en zijn manier van optreden deden mij in gedachten vijftig jaar terugplaatsen. Martha kende ik niet meer. Logisch toch? Toen ze vetrok was ze 3 jaar oud en nu geworden tot een charmante vrouw van 53 uit Canada. Zij gaf mij haar visitekaartje waarop stond 'Marta C. Portengen, Media Consultant, Toronto, Ontario, Canada'

"Oh.....sorry Jan", excuseerde Wim zich na onze hernieuwde kennismaking, "wat is dit een geweldig moment, zoveel herinneringen. Fantastisch gewoon, dat ik weer even op deze historische plek mag vertoeven. Alles zie ik weer terug. Daar achter dat raam aan de noordgevel, daar ben ik geboren. Ik zie me nog uit het raam hangen terwijl mijn moeder opmerkte: 'Pas op Wim, val er niet uit!' En hier op dit terrein waar we nu staan, speelden we verstoppertje of knikkerden met de vriendjes en vriendinnetjes uit het dorp. Televisie was nog ver in de toekomst verborgen en het bezit van een radio door de bezetter verboden. In tegenstelling tot andere delen van het dorp is er eigenlijk op deze plaats heel weinig veranderd. Alles is nog duidelijk

herkenbaar, alleen de bomen zijn wat groter geworden. Dat is ook begrijpelijk want nadat we in de oorlog bijna al het hout om de boerderij gekapt hadden voor brandstof hebben we pas na de oorlog overal weer jonge bomen geplant.”

Wijzend naar het pad hetgeen van het Stichts End naar de boerderij leidt vroeg hij mij “Zeg, Jan noemde ze dit pad voorheen niet ‘de Maliebaan’. Er waren vroeger nogal wat Portengen’s in het dorp, is het

Ankeveen, 1953. Aan het Stichts End.

Rechts de oude boerderij van Willem Portengen (Sr.). Het pad naar de boerderij werd ‘Maliebaan’ genoemd. Foto: naar een schilderij van N. Brtyns.

niet? Om ze goed uit elkaar te houden zeiden ze tegen mij altijd: Oh .... jij bent er zeker een van de Maliebaan. Heb jij enig idee waar die naam vandaan komt?” Ik suggereerde iets over de deftige Maliebaan in Utrecht in vergelijking met het pad naar de boerderij. Terwijl Wim druk gebarend inmiddels al weer enige passen verderop stond aanvaarde hij mijn veronderstelling met een lichte hoofdknik.

“Het klinkt misschien raar”, vervolgde hij, “maar het lijkt wel of de geest van vroeger hier nog rondwaalt. Het is alsof ik in een soort van tijdmachine zit, die mij zo’n vijftig jaar terug plaatst. Weer hoor ik die knarsende deur van de stal, die midden in de nacht bij het eerste

ochtendgloren door mijn vader werd opengeschoven. Weer hoor ik het gerammel van de emmers en het gesnuif en geloei van de koeien waarvan ik nimmer de namen vergeten ben zoals Sara, Klara, Coba en nog vele andere. Gekookt werd er op een fornuis dat met hout en turf werd gestookt. In de beste kamer stond een kolenkachel die enkel bij strenge vorst gestookt werd met antraciet en briketten. Handen wassen gebeurden in de regenbak waar naar mijn herinnering altijd een zeelt in rond zwom om het water van ongedierte te zuiveren. Voor de wekelijkse grote wasbeurt gebruikte m'n moeder een teiltje waar je dan om beurten in je nakie in mocht zitten om vervolgens aan weerskanten te worden schoongeborsteld”.

En terwijl ondertussen een valk hoog in de lucht stil stond en een jonge reiger kennelijk een noodlanding achter de boerderij probeerde te maken begon het er steeds meer op te lijken dat zijn hele geschiedenis zich als een soort rolprent voor hem begon te ontvouwen. Steeds rapper werd zijn verteltrant. Het was zoiets van ‘nu of nooit meer’. En terwijl hij de gevleugelde luchtacrobaten met een zijdelingse blik volgde wees hij naar de achterkant van de boerderij met de opmerking; “Daar stond het toilet. Het was niet meer dan een piepklein houten huisje met een hartje in de deur. Als je op de poepdoos zat gebeurde het nog wel eens dat de kippen gelijktijdig ook een bezoek aan het huisje wilden komen brengen. Voor het ‘toilet’ gebruikte mijn vader een soort klein tonnetje hetgeen om de paar dagen door hem werd geleegd. Hij gebruikte de inhoud speciaal voor het aardbeienveld! Closetpapier was een nog ongekennde luxe daarvoor gebruikte mijn moeder oude kranten die in stukken gescheurd in een sigarenkistje lagen. Toen er waterleiding in het dorp kwam was onze boerderij zo’n beetje het laatst die aan bod kwam. Men moest er vanaf de weg namelijk een extra geul voor graven en van uitstel kwam bijna afstel. Op de boerderij werd praktisch de gehele dag gewerkt. Er was voor iedereen altijd wel wat te doen. Dat ging het gehele jaar door zonder vakantie of vrije dagen. Zondags werd er enkel gemolken en gingen we met het gehele gezin naar de kerk”.

“Achter de stal en later op de akker had mijn vader een varkenshok getimmerd. Het voedsel voor de varkens bestond merendeels uit maïs, roggemeel, aarsappelen, schillen, oud brood, etensresten en karnemelk. In het najaar werd er altijd een varken geslacht voor het eigen

gebruik terwijl de andere voor de verkoop waren. Als er geslacht werd stond eigenlijk alles op z'n kop. Overal stonden potten, pannen, teilen en het hele huis rook naar het vet. Van het vet maakte m'n moeder kaantjes die met wat zout op brood heerlijk smaakten. Meestal kreeg de dominee of enkele arme mensen in het dorp ook een stukje vlees of spek van de slacht”.

“Het is alsof op deze plek de tijdmachine niet enkele mijn herinnering ook al mijn zintuigen nog eens extra activeert. Ik hoor weer het geluid van de zware novemberstormen rond het huis en het dorre gekraak van de dode takken in de bomen. Weer ruik ik de geur van brandend hout wanneer mijn moeder de kachel aanstak, weer ruik ik de geur van de erwtensoep die mijn moeder in de winterdag zo heerlijk wist klaar te maken, de geur van de gebakken eieren met spek. Oh.....je at je vingers er bijna bij op. Ik zie weer de moestuin waar zo'n beetje alles in verbouwd werd; vroege aardappelen, sla, andijvie, rode bieten, worteltjes, bloemkool, sperziebonen, snijbonen, rabarber gewoon te veel om op te noemen. Ik zie weer de boomgaard met de appel- en perenbomen, de bloementuin en de haag waarop het goed van mijn vader altijd te drogen lag. Weer ruik ik de geur van het hooi, prikkelend en eigenlijk onbeschrijfelijk”.

En toen kennelijk de tijdmachine even werd uitgeschakeld merkte hij op: “Allemaal lang geleden .... heel lang geleden. Waar blijft de tijd. Ik zie dat de hooiberg er nog steeds staat en .... eh... ..daar rechts de wagenschuur”. En na een korte pauze merkte hij op “Nou Jan, daar heeft zich in de oorlogstijd heel wat afgespeeld” Enkele gevleugelde makers in de hoge bomen rond de oude boerderij keken zwijgzaam op ons neer. Een kip die kennelijk uit een hok was ontsnapt vloog omzichtig op het erf heen en weer. “Nu houden wij onze snavel en moet je nou haar eens horen” dachten kennelijk onze vrienden in de bomen. Ik wilde papier en een potlood pakken om alles op te schrijven maar constateerde dat ik het thuis had laten liggen. Mevrouw van Rijn snelde naar binnen om een nieuwe voor mij te halen. We gingen op het bankje tegen de zuidgevel van de boerderij zitten.

“Mijn vader”, begon Wim onverwachts te vertellen, “had reeds voor de 2de wereldoorlog een sterke belangstelling voor de Nederlandse politiek. Zowel binnen- als buitenshuis kwam hij er soms niet over uitgesproken. Colijn, Gerbrandy, Alberda, de Geer en vele andere

namen werden er genoemd wanneer hij weer eens in zo'n discussie over de vaderlandse politiek verzeild was geraakt. Waarschijnlijk besefte hij meer dan menig ander dorpsbewoner dat de hemel boven Europa steeds maar donkerder werd en dat de Duitse leiders bezig waren het op een grote internationale confrontatie te laten aankomen. Hij haatte de NSB en vooral Mussert werd door hem veracht. Toen op die 10de mei 1940 toch nog onverwachts zijn boze droom werd voltrokken merkte hij direct op "Nederland zal weer herrijzen, daar kunnen jullie wat mij aangaat zeker op rekenen".

Van de zogenaamde 'verbroedering' met de Duitsers moest hij niets hebben en werken in het land van de vijand was voor hem al helemaal uit de boze. Toen hij hoorde van genadeloze represailles, over levensmiddelen op de bon, over 'Sperrzeit' en over de weerzinwekkende jodenvervolgingen was voor vader Willem de maat definitief vol en sloot hij zich aan tot het actieve verzet. Verzet betekende ook de zorg en de bescherming voor een ieder die door de bezetter vervolgd werd. Dat betekende in werkelijkheid dat gedurende de gehele 2de wereldoorlog twee joodse mensen en soms wel drie of vier andere vluchtelingen deel gingen uitmaken van onze huishouding. Hulp aan onderduikers, en vooral aan onze joodse medemens, was misschien wel een van de gevaarlijkste activiteiten die je kon bedenken en wanneer het ontdekt werd, of verraden, kwam je op z'n minst in een strafkamp terecht en werd de boerderij verbeurd verklaard of misschien wel, als dwingende represaillemaatregel, in brand gestoken. Kun je je voorstellen Jan dat, wanneer er dan weer eens zo'n razzia in het dorp was en de Duitsers huis voor huis onderzochten, de spanning op ieders gezicht was te lezen. Natuurlijk hadden we van onze ouders al heel vroeg geleerd; je nergens mee te bemoeien, je door een ander niets te laten wijsmaken, af en toe een gezicht als een oorwurm te trekken en bovenal je mond dicht te houden. Toch leefde je voortdurend in spanning en dat was niet altijd even makkelijk te onderdrukken". Even bleef het stil en ik kon merken dat Wim nauwelijks zijn emoties kon bedwingen.

"Daar in die oude wagenshuur Jan, daar werden schietoefeningen gehouden". Wijzend naar enkele gaten in de hanenbalken van de schuur merkte hij op; "Je kunt de inslag van de kogels nog steeds zien. En dan maar bidden en hopen dat je niet verraden zou worden. Je

Ankeveen, 1984. Aan het Stichts End.

De oude boerderij welke tot 1948 in eigendom was van Willem Portengen (Sr.). Nadien wisselde het enkele malen van eigenaar tot het laatstelijk in bezit kwam van de familie Gerard van Rijn die het pand weer terugbracht tot een fraai historisch monument.

speelde letterlijk voortdurend met vuur. Hoewel de wapens door mijn vader op een geheime plek werden opgeborgen wisten wij ze wel te vinden. Ik hoef niet te vertellen dat het ten strengste verboden was om er aan te zitten laat staan er mee te spelen. Evenmin hoef ik je te vertellen dat we het wel deden. Meestal gebeurde dat wanneer me vader ergens ver op de akker zat te melken. Zo'n geweer in je handen gaf je een heel bijzonder gevoel. Je was in staat je tegenstander of beter gezegd je vijand te overwinnen. Je was zelfs in staat je vijand te doden! Een keer ging het bijna mis toen mijn broer Frans een stengun in zijn handen kreeg. We hadden er absoluut geen verstand van en wisten daarom ook niet dat het geladen was. Hij haalde de haan over en tegelijk leek het wel of de wereld verging. In een oorverdovend geluid schoot hij een heel magazijn aan kogels leeg. Ik stond samen met Jan Holdinga aan de andere kant van de schuur en de kogels vlogen als blauwe schichten om ons heen. We stonden enige minuten stokstijf van schrik. Mijn vader die ergens in de polder de koeien aan het ophalen was om te melken dacht dat de 'moffen' weer bezig waren. Jan

Holdinga en ik hielden onze mond stijf dicht (“we hadden de les goed geleerd”) en deden alsof we van niets wisten. Frans zelf was in paniek naar zijn vriend Dirk Hilhorst gevluucht. Gelukkig waren er op dat moment geen Duitsers in de buurt anders was de ramp niet te overzien geweest”.

“Toen er weer eens een wapendropping in Loosdrecht was vervoerde mijn vader dwars door de Duitse controles heen een boerenwagen vol met wapens van Loosdrecht naar Ankeveen. Hij had boven op de wapens een lading mest gegooid, daar wat mestvorken ingestoken en terwijl hij met zijn pet voorover op de bok zat sukkelde het paard als vanzelf, met de hele handel, naar Ankeveen. Een levensgevaarlijk karwei.”

Er volgde een korte pauze. Ik kreeg op dat moment de indruk dat de stilte een wijde koepel aan het bouwen was waaronder de zon steeds meer haar best begon te doen.

“Mijn vader ging er in de oorlog ’s-nachts nog wel eens op uit” vervolgde hij na een tiental seconden. “Ik hoorde dan het voorzichtig gestommel beneden in de huiskamer of in de stal en besepte dat er weer wat aan de hand was. Vanuit mijn warme bed keek ik op zulke momenten minuten lang naar de donkere balkenzoldering boven me en probeerde nergens aan te denken. Dat wil zeggen dat mijn gedachten bezit van mij namen en ik ze oncontroleerbaar liet woelen. Het kwam er niet op aan. Op een bepaald moment was je getraind om je echt helemaal nergens mee te bemoeien. Zelfs mijn moeder wist op zulke momenten vaak niet waar hij dan naar toe was. Een keer was dat naar Nederhorst den Berg om daar een dijk op te blazen of dicht te gooien. Dat waren dan gevaarlijke opdrachten. Echt angst hebben we eigenlijk nooit gehad. Mijn vader zei altijd; als je, je zenuwachtig maakt zijn de brokken niet te overzien. Zo’n vijftig jaar Canada heeft inmiddels toch veel uitgewist. Dat kan ook bijna niet anders want er gebeurde immers zoveel dat je als het ware elke dag weer een nieuw avontuur beleefde. Vanaf augustus 1942 werd er elke dag om vijf uur met verschillende verzetsstrijders het meest actuele oorlogsnieuws uitgewisseld of de strategie voor eventuele verzetsdaden besproken. Vervolgens werd door middel van enkele koeriers het een en ander bekend gemaakt in ’s-Graveland en Nederhorst den Berg”.

“Het zou zo’n beetje in het midden van de oorlog geweest zijn dat er

nog een extra nieuwsbron bijkwam. Dat waren de bulletins die de geallieerde vliegtuigen 's-nachts boven Nederland afwierpen zoals 'De Vliegende Hollander', 'de Wervelwind' en misschien nog wel enkele waarvan ik de namen vergeten ben. Zodra we 's-morgens wakker werden keken we vanuit het zolderraam het weiland over om te kijken of er de afgelopen nacht weer wat was gedropt. Soms lag het er vol van. Hard hollend en soms bijna struikelend pakten we ze dan op om ze even later vol trots aan m'n vader te geven die weer op zijn beurt voor verdere verspreiding zorgdroeg. Zo kregen we het gevoel dat ook wij meehielpen in het verzet. Achter de boerderij lag een akker met langs de kant knotwilgen. Je kon enkel via een smalle loopplank over de sloot op de akker komen. Op een gegeven dag had mijn vader halverwege de akker een varkenshok getimmerd. De achterkant van het hok grensde zo'n beetje tegen het moerasbos aan. Als het erg spannend werd kropen de onderduikers bij de varkens in het hok en verstopte de loopplank in het hoge riet. In zulke tijden sliep mijn vader altijd met een pistool onder zijn hoofdkussen".

"Een geluk bij een ongeluk was toen er Engels vliegtuig een volle tank met benzine verloor welke zo ongeveer terecht kwam op het weiland achter de Nederlands Hervormde kerk. Ik kan me nog herinneren dat Hein Kemphorst en ik probeerden er als eerste bij te zijn. Wie het gewonnen heeft weet ik echt niet meer. Wel kan ik me nog te herinneren dat we allebei een melkbus vol met benzine hadden. Mijn ouders waren dolgelukkig met zo'n onverwachts cadeautje dat plotse-ling zomaar uit de lucht kwam vallen. We konden er een hele tijd een lamp in de huiskamer en een in de stal op laten branden".

"Evenals mijn vader stond ook mijn moeder in die benarde periode voor iedereen klaar. Naast de zorg voor het eigen gezin zorgde zij ook voor de onderduikers en hielp waar nodig was op de boerderij. Ze bad veel dat we de oorlog maar 'heel' door zouden komen. Naargelang de oorlog verstreek kwamen er steeds meer Amsterdammers langs voor een paar aardappelen of soms een suikerbiet. Ik kreeg vaak de indruk dat de helft van het land zo'n beetje trok naar de andere helft om daar nog wat voedsel te kunnen bemachtigen. Verzwakt, bijna dood en veelal op gebrekkige fietsen zonder banden zie ik ze in mijn herinne-ring weer aankomen aansjouwen. Het waren vooral veel vrouwen omdat de mannen veelal noodgedwongen thuis moesten blijven van-wege de razzia's langs de wegen.

Op een gegeven dag, het zou zo ongeveer zes uur in de namiddag zijn geweest, kwam een oude dame met een soort van kinderwandelwagentje het erf oplopen. Ze wankelde bij elke stap en het was alsof ze op een paar gevoelloze, onafhankelijke benen meer dood dan levend voortstrompelde. Met haar magere wangen en uitstekende jukbeenderen leek ze wel tachtig maar na enig aarzelen vertelde ze dat ze pas achtenveertig jaar oud was. In een tas had ze een kussenomslag. Het was prachtig geborduurd met duizenden petieterige, zorgvuldige steekjes, die tezamen een ingewikkeld patroon vormden. Met enige aarzeling pakte ze het uit een wilde het mijn moeder aanbieden voor wat aardappelen of suikerbieten. Ze bleef die nacht bij ons slapen om de volgende dag met het kussenomtrek en wat eten weer richting Amsterdam te vertrekken”.

“Er waren ook wel eens onbetrouwbare mensen bij en daar moest je met al die wapens en onderduikers in huis goed voor oppassen. Iedereen kon eigenlijk je tegenstander of zelfs je verrader zijn. Mijn vader realiseerde zich terdege de vaak uiterst kwetsbare situatie waarin hij, en met hem zijn gezin, voortdurend verkeerde. ‘Ik zou het absoluut niet kunnen verdragen wanneer ik mijn medemens niet geholpen of gesteund zou hebben in de meest benarde situatie die de mensheid ooit heeft gekend’, vertelde hij mij jaren later eens. Het is mij altijd bij gebleven dat mijn vader in de meest benarde situaties altijd heel dicht bij God leefde. Soms leek het er op dat zij samen de plannen voor de volgende dag bespraken. Maar wanneer dan weer eens zo’n donkere nacht verstoord werd door het urenlange gebrom van de eindeloze stoet aan bombardementsvliegtuigen die met hun bommenlast naar Duitsland overvlogen dacht ik vaak: waarom laat de God van vrede en gerechtigheid dan deze genadeloze oorlog toe?. Ik begreep er op zulke momenten helemaal niets meer van. Omringd door schaamte over zoveel wantrouwen bad ik even later dezelfde God stilletjes om vrede tot ik tenslotte in slaap viel”.

“In de winter van 1944-45 had Gerard van Laere (de klompenmaker), een pracht van een kerel en een verzetstrijder met ongelooflijke moed, een uitkijkpost gemaakt vlakbij de ‘Gele brug’ (nabij het Bergse Pad) en eentje ergens nabij het Polderhuis. De posten waren zo goed gecamoufleerd dat je ze op nog geen vijf meter afstand kon zien. Ondanks de kou en soms hevige sneeuwval werden de posten bijna dag

en nacht bezet en wanneer er ook maar iets aan de hand was werd het meteen aan de groep doorgegeven. Er werd om beurten gepost. Echt tegenhouden konden de mannen de steeds agressiever optredende Duitsers niet maar door de snelle berichtgeving kon toch menig onderduiker de dans ontglippen. Op zondag 14 januari 1945 ging het echter helemaal mis. Het was een venijnig koude dag. Ankeveen maar ook Kortenhoef en Nederhorst den Berg werden reeds heel vroeg in de morgen door de Duitsers afgegrensd zo dat er letterlijk geen kip meer in of uit kon. Elk huis werd van boven tot onder onderzocht en weldra zag je dat tal van Ankeveners onder bedreiging van geweren werden afgevoerd richting de sluis bij de Horstermeer. Enkele hadden nog een klein koffertje met kleren bij zich maar de meeste werden zo uit de polder opgepikt. Naar gelang we ouder werden, ik was toen veertien jaar, realiseerden we steeds meer de benarde situatie waarin de jongens verkeerden. 'Zien wij ze ooit nog eens terug?' vroeg iedereen zich af. Moeders liepen met wat boterhammen en kleding huilend en schreeuwend achter de stoet aan.

Toen de Duitsers onze boerderij doorzochten zat mijn vader ongeschoren en met zijn pet op het voorhoofd in de donkere vochtige stal de koeien te melken. Toen ze met het geweer in de aanslag de stal binnenkwamen vroeg hij in een reeks van onverstaanbare klanken wat ze in Godsnaam nou bij hem zochten. Misschien werden ze door zijn taal, zijn ongedwongen houding of door zijn enigszins haveloos gezicht verrast maar na enig gemompel verdwenen ze weer richting Dorpsweg. Mijn vader bleef het eerst volgende uur gewoon in de stal melken alsof er niets aan de hand was. Op nog geen twee meter afstand van hem lagen onder het hooi alle wapens, illegale papieren en vijf onderduikers".

"Evenals mijn vader belastte de oorlog ook mijn moeder erg zwaar. Ze gaf alles weg tot we op het eind van de oorlog zelf niets meer hadden. Tot overmaat van ramp zette de Duitsers alles nog eens onder water zodat de ellende bijna niet meer te overzien was. De bevrijding kwam net op tijd.... Het had niet veel langer moeten duren. De bevrijding kwam niet onverwachts. M'n ouders hebben er met de onderduikers en de andere verzetstrijders lange tijd naar toe geleefd. Trommels met droge biscuits en witte brood kwamen plotseling zomaar uit de lucht vallen. Overal zag je rood, wit, blauwe vlaggen. Het was alsof er zich

een wonder in een gruwelverhaal voltrok. We zijn God nog elke dag dankbaar dat we het er allemaal 'heel' hebben afgebracht ”

Op het eind van zijn verhaal liep Wim wat zwijgend langs de oude boerderij heen en weer terwijl hij voor zich uit prevelende; “En dat alles gebeurde inmiddels ruim een halve eeuw geleden. Ongelooflijk toch .. waar blijft de tijd ..... Begrijp je Jan wat het voor mij betekent

Ankeveen, 1993. Aan het Stichts End.

om na vijftig jaar weer op deze plek weer terug te zijn?. En weer is het overall in de wereld herrie en weer worden kinderen slachtoffer van zinloos geweld. Het is toch niet te geloven. Leren we het dan nooit?”. “Maar hoe zit het dan met de God van liefde en gerechtigheid?” vroeg ik hem. Het gesprek had plotseling een veel diepere betekenis gekregen. Hij keek even stil voor zich uit en mogelijk bracht ik hem enige momenten in dezelfde situatie als gedurende die donkere nacht toen tal van bombardementsvliegtuigen over de boerderij vlogen. “Jan, er zullen altijd wel van die gestoorde geesten blijven rondlopen in onze wereld en dat betekent dat we Hem zonder ophouden zullen moeten blijven vragen om vrede” antwoordde hij even later. Ik knikte instemmend.

“Oh ja, dat wil ik je toch ook nog even vertellen”, merkte hij plotseling

op, “die mevrouw namelijk met dat geborduurde kleed hebben we nog een keer terug gezien. Dat was meer dan een jaar na de oorlog toen ze onverwacht het erf van de boerderij op kwam wandelen. Kennelijk had ze toch indruk op ons gemaakt want we herkenden haar meteen. Ze kwam nog even bedanken ‘voor toen’ zei ze. Ze had voor mijn moeder een bos bloemen, voor mijn vader een doosje sigaren en voor ons ieder een Kwatta reep meegenomen. Hoewel zij er indertijd niet over gesproken had bleek dat haar man reeds in 1942 gefusilleerd was. Het kussenomslag was een eeuwenoud erfstuk van haar man en gelukkig nog steeds in het bezit van de familie”.

“Mijn ouders”, vervolgde Wim, “zijn een aantal jaren geleden in Canada overleden. Ze werden begraven in de aarde van het land van onze bevrijders, terwijl duizenden bevrijders werden begraven in de aarde van het land van onze herkomst. Het is een onbegrijpelijke zaak, waar ik nooit betere woorden voor heb kunnen vinden dan alleen maar: ‘Bedankt jongens, jullie gaven je jonge leven voor ons geluk, ons succes maar bovenal onze vrijheid’. Hoewel mijn ouders geleidelijk aan wat makkelijker over de godsdienst zijn gaan denken bleven ze hun leven lang echt overtuigd Christen en lieten dat, zonder enige schroom, blijken ook.. Onrechtvaardigheid kwam nimmer in hun kraam te pas”.

Kennelijk hadden de vogels in de hoge bomen rond de oude boerderij meegeluisterd want Wim was nog uitgesproken of onze gevleugelde makers begonnen weer luidkeels een aantal onbekende melodietjes uit te wisselen. “Komen jullie even binnen voor het drinken van een kopje koffie drinken” vroeg mevr. van Rijn die net zo veel belangstelling had naar de belevenissen van onze bezoekers als ik dat had. “Aan gastvrijheid is er die afgelopen vijftig jaar eveneens niets veranderd” concludeerde ik wat chauvinistisch.

Het werd een lange middag op de voormalige boerderij en later bij mij thuis.

Ik verzocht Wim het verhaal van zijn vader op te schrijven om het vervolgens mij toe te laten komen. “Zo mogelijk wil ik het te zijner tijd eens publiceren onder de titel ‘toen de tijd weer even terugkwam’ of ‘een bijna vergeten verzetsstrijder’ en voegde er aan toe; “want dank zij ondermeer zijn geweldige inzet en moed kregen wij immers onze vrijheid weer terug”. Wim knikte en beloofde mij de brief te sturen. “Misschien zitten er wel een aantal taalfouten in”, merkte hij op, “ ik

Canada, 1985. Willem Portengen (Sr.) voor het huis van Wim, in Oakville (Ontaria).

heb namelijk in geen vijftig jaar meer een Nederlandse brief geschreven. Maar ik doe mijn best.” Ik geloofde hem meteen. Op het eind van het bezoek gaf ik Wim en Martha enkele herinneringen mee in de vorm van een fotoboekje, een verjaardagskalender en enkele tekeningen van Ankeveen. In het fotoboekje stond een foto van grootvader Bram Portengen. Tijdens het bekijken van de foto pinkte Wim voorzichtig een traan weg en gaf mij zwijgend een hand. Tenslotte werden er over en weer voor mijn huis aan de van Blarcumlaan nog wat foto's gemaakt. “Je moet met je vrouw eens aan komen” vroegen Wim en Martha mij tegelijk toen ze reeds naar de auto liepen om te vertrekken. Ik beloofde het maar noemde geen jaar. Een ding is echter zeker: een tweede termijn van vijftig jaar zou te lang duren!

Op 20 augustus kreeg ik 's avonds om zeven uur onverwachts een telefoontje van hem. “Goede avond” zei ik, niet wetende wie ik aan de lijn had. “Goede avond ?, goede avond ? “ hoorde ik Wim onverwachts vanuit westelijk Canada zeggen terwijl hij er corrigerend aan toevoegde “Oh .. ja .. het is hier tien uur in de morgen maar jij zit immers aan de andere kant van de planeet. Goede avond Jan, hier Wim vanuit Penticton in Canada”. “Good morning, Bill” antwoordde ik eigenwijs.

Op 25 augustus ontving ik zijn brief, gedateerd: August 20/98. Hij moet er heel wat tijd in hebben gestoken. Totaal acht kantjes vol. Nadien ontving ik nog enkele brieven uit Canada en informatie van enkele leden uit het toenmalige verzet. Ik verwerkte al de gegevens in het bovenstaande verhaal omdat ik vond dat de vlam van de strijd tegen onrecht en onderdrukking nimmer gedoofd mag worden. “En de taalfouten van Wim dan?” zult u zich misschien afvragen.. Och..... die bleven beperkt tot de woorden: koiën, news, shuur, roejbood, frow, Shravenland, befryding en enkele andere (charmante) kleinigheden meer. Voorwaar; een uitzonderlijke prestatie, want met al zijn dierbare herinneringen aan zijn geboortedorp Ankeveen was hij in die afgelopen vijftig jaar toch een echte Canadees geworden.

Jan M. Veenman. Ankeveen, 22 september 1998/31 maart 1999

Naschrift: Nadien volgende correspondentie / informatie waren voor mij aanleiding het oorspronkelijk verslag onder de titel ' Herinneringen van een emigrant' op 31 maart 1999 te herschrijven en anders te betitelen..

EEN SCHILDERIJ VAN ANTON SMEERDIJK

Alle lezers zullen niet weten dat in de consistoriekamer van de N.H. Kerk te 's-Graveland een groot en bijzonder mooi schilderij van Anton Smeerdijk hangt. Mevrouw Denninger typeert het in haar boek over de Kortenhoefse schilders zelfs als 'Rembrandtiek'. Zij zal daarbij doelen op het contrast van licht en donker. Ik vertel u de geschiedenis van het schilderij.

In augustus 1907 ontving professor J. Six op 'Jagtlust' te 's-Graveland van de toen tweeëntwintigjarige kunstschilder Anton Smeerdijk een briefje, waarin deze hem vroeg te willen komen kijken in zijn atelier te Kortenhoef. Dit was toen nog niet de fraaie werkruimte in het huis 'De Gaard' aan de Kerklaan. Dat werd eerst in 1919, naar ontwerp van Wouter Hamdorff, gebouwd. Het atelier, waar hij professor Six uitnodigde, was een eenvoudig houten gebouwtje aan het begin van de Kortenhoefsedijk. Men las er de spreuk:

*Blijf gestadig aan Uw werk
Houdt u buiten staat en kerk.*

Maar de jonge kunstenaar hield zich niet onvoorwaardelijk aan deze bedenkelijke wijsheid. Kort tevoren had hij een dienst, geleid door Ds G. van Wolfswinkel, bijgewoond in de 's-Gravelandse kerk. Deze kon met haar toen donkerbruin geschilderd meubilair en slechts twee gròte ramen in het zuider- en twee in het noorderkruis wel eens wat somber aandoen.

Maar die morgen scheen de zon naar binnen, glansde met een lichtbaan op de westermuur en in de koperen kroon met de wit-porseleinen olielampen en verlevendigde het paars en grijs en groen van de chales en mantels der vrouwen, zodat het mooi afstak tegen het stemmig zwart van de mannenpakken.

Neem het dan een voor sfeer en kleur gevoelig kunstenaar eens kwalijk, dat hij voor hij 't weet, papier en potlood in z'n handen heeft en gespannen zit te schetsen en kleur-notities te maken. Maar de heer G. van den Broeck, bewoner van de boerderij op Spanderswoud, vindt het ongepast, tikt hem op de schouder en fluistert streng: 'Jonge, hou op met dat malle gedoe en luister naar de dominee'.

De 'jonge' kan de opmerking van de oudere wel billijken, maar in zijn

atelier zet hij een studie op, die hem volledig in beslag neemt. Het lukt namelijk niet zo best.

Hij wil niet enkel een kerk-interieur schilderen met hoogstens een figuurtje, dat de ruimte des te imposanter maakt. Hij schrijft aan Professor Six, dat zijn onderwerp is: 'Godsdienstoefening in de Nederlandse Hervormde Kerk te 's-Graveland'.

De gemeente met haar predikant moet er dus op voorkomen. Doch hij heeft 'ontzettend veel moeite met zijn figuren'.

Er wonen in Kortenhoef wel enkele schilders aan wie hij raad zou kunnen vragen, maar zij zijn 'van dien aard, dat ik weinig aan hun oordeel heb'. Doch het oordeel van Jhr. Six, hoogleraar in de kunstgeschiedenis te Amsterdam, in zijn huis omringd door een kunstverzameling van internationale faam, zelf uiterst kunstgevoelig, zal 'ter opbouwning van mijn schilderij en tot steun mijner kunst' zijn.

Professor vindt het zonder meer aardig eens te gaan kijken. Hij treft Smeerdijk echter niet aan en laat hem dit schriftelijk weten.

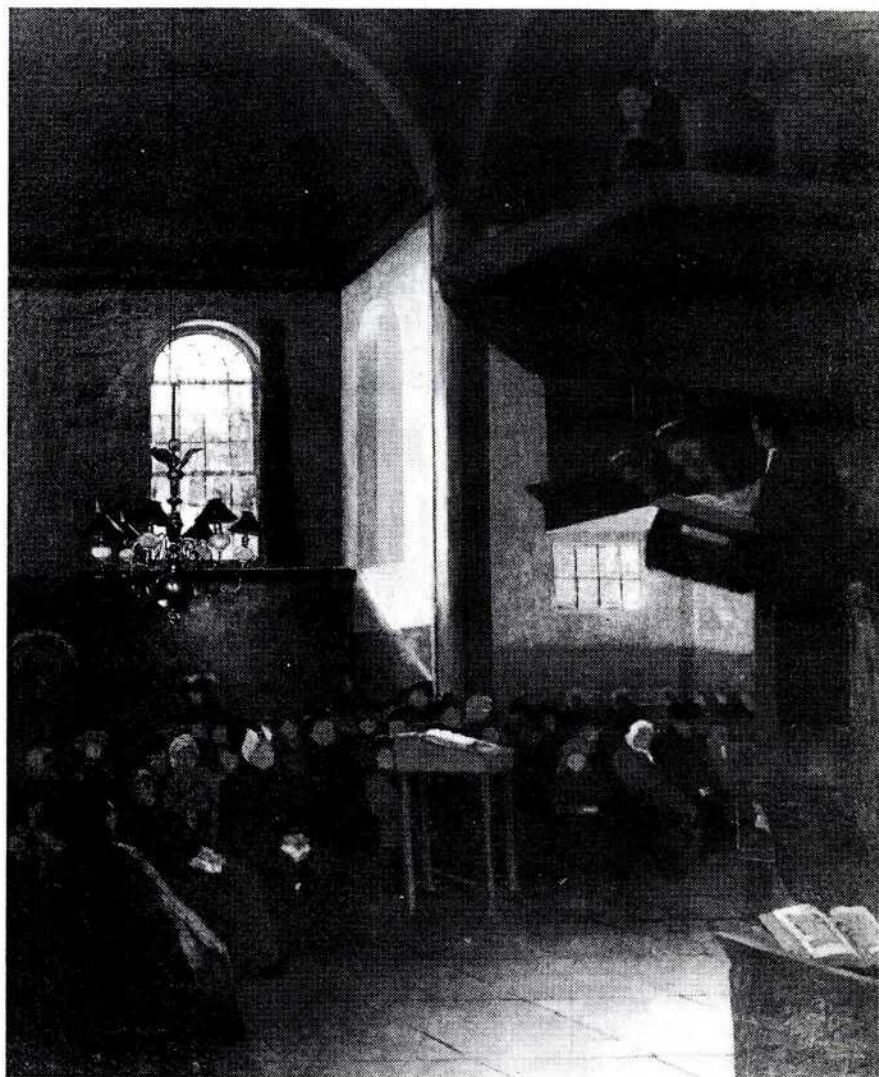
In een tweede briefje betuigt de schilder zijn spijt en schrijft dat 'het mij aangenaam zal zijn U morgenmiddag te mogen ontvangen'. Het zal een prettig en waardevol gesprek zijn geweest en Smeerdijk blijft in de komende weken door zijn schilderij geobsedeerd.

Uit een derde brief aan professor Six, gedateerd oktober 1907 blijkt dat, al gaat het met de kerk redelijk goed, de figuren hem erg veel moeite blijven geven. Hij vermoedt dat het wel voorjaar zal worden eer het doek helemaal gereed is.

Maar eindelijk heeft hij dan toch de laatste toets aangebracht en is hij tevreden over zijn moeizaam tot stand gekomen schepping. Met extra liefde en zorg heeft hij links op de voorgrond de figuur van zijn moeder gepenseeld.

Als hij jaren later in 'De Gaard' gaat wonen, geeft hij het grote doek een ereplaats in zijn nieuwe atelier en daar blijft het hangen als het stuk uit die eerste periode van zijn kunstenaarsloopbaan. Zijn palet was toen nog donker. Pas als hij de grote reis naar het Zuiden heeft gemaakt, breken de zon en het licht de kleuren open.

Als ik in 1959 predikant in 's-Graveland ben geworden, maak ik ook kennis met A. Smeerdijk en wordt een van zijn geregelde atelierbezoekers. Meer dan eens zegt hij, op het doek wijzend, tegen mij: 'Dat krijgt uw gemeente na mijn dood'.

Steevast is dan het antwoord: 'Geeft u het toch tijdens uw leven, dan hebt u daar nog het plezier van.' Ook mevrouw Smeerdijk is het daar mee eens en eindelijk zwicht haar man.

Op 14 oktober 1964 draagt hij het 's avonds, samen met zijn vrouw, tijdens een feestelijk bijeenzijn op de pastorie over aan de ouderlingkerkvoogden. De president-kerkvoogd neemt het dankbaar voor de gemeente in ontvangst: 'Wij zijn rijk met dit vorstelijk geschenk'.

Niemand kon toen vermoeden dat het schilderij nog geen jaar voor de dood van zijn maker was aangeboden. Op 14 juni 1965 kwam Anton Smeerdijk door een auto-ongeluk om het leven.

Toen op 19 januari 1967 de nieuwe consistoriekamer in gebruik werd genomen, zagen de genodigden tot hun verrassing dat het uiterst waardevolle geschenk daar een ereplaats had gekregen en een bijzonder voornaam cachet aan het vertrek gaf. In 1984 gerestaureerd, is het schilderij thans mooier dan wij het ooit hebben gekend.

A.D. Wumkes

IN DIENST VAN FRANS ERNST BLAAUW

Al enige tijd houdt mij de vraag bezig, hoe het er in het begin van de twintigste eeuw op de buitenplaats Gooilust aan toeging, d.w.z. wié deed er wàt.

Dat is een aspect van Gooilust -of 'het Bos van Blaauw', zoals het ook nog steeds wordt genoemd- waarvan maar weinig in samenhang bekend is. Want ook deze buitenplaats was een kleine, gesloten gemeenschap, en de verhalen, die er natuurlijk waren, bleven vaak steken in de 's-Gravelandse dorpsgemeenschap.

Er is heel wat bekend over de bewoners zelf rond 1900: Frans Blaauw en zijn ongelukkige echtgenote Louise Blaauw-Six. We weten van alles over de dieren, die er toen te vinden waren, en over de zeldzame bomen en struiken in de siertuin.

Ook kennen we tal van bijzondere bezoekers in die tijd, dierentuindirecteuren, landgoedeigenaren, wetenschappers, bestuurders, vorsten. Bezoekers uit tal van landen bovendien, uit Duitsland, Engeland, Frankrijk, Denemarken, zelfs uit de Verenigde Staten, Argentinië en Nederlandsch Indië. In bepaalde kringen genoot Gooilust grote bekendheid.

Maar over het personeel -dat was er op alle 's-Gravelandse buitenplaatsen heel wat- horen we niet zoveel. Toch zijn ook die leden van Blaauws "menagerie" het waard iets meer over hen en hun omstandigheden aan de weet te komen. Zij waren immers dag in dag uit op de buitenplaats in de weer. Het gaat dan om de periode 1895 tot 1936.

Water, elektrisch licht en telefoon

Zeker in het begin van de eeuw waren tal van gemakken uit onze tijd in 's-Graveland afwezig. Er was bijvoorbeeld geen waterleiding, maar het water werd betrokken uit ondiepe putten, regenbakken, openbare putten, diepboringen, of uit de vaart. Het werd soms gekookt of gefilterd en dat was wel op zijn minst noodzakelijk, want veel water was verontreinigd door bijvoorbeeld de vele bleekerijen, die hun waswater in de vaart loosden. Maar ook goten, riolen en privaten van bijna alle percelen, ja zelfs van het gemeentehuis en de openbare school en het spoelwater van de straat... het liep allemaal uit in de vaart en droeg in hoge mate aan de vervuiling bij.

De 's-Gravelandse Vaart was in die tijd nog een drukbevaren route,

en ook van de schippersbevolking ging het nodige overboord. Het vaarwater stroomde langs achterzijde der huizen van ongeveer 1400 inwoners! Omstreeks 1903 werden er drie gevallen van Cholera asiatica geconstateerd, wat waarschijnlijk van de schippersbevolking afkomstig was (aldus een rapport van de Gezondheidscommissie uit Bussum in 1905).

Op Gooilust betekende een en ander veel gesjouw met water vanuit de pomp in het sousterrain naar de slaapkamers, naar het bad, naar het toilet. Pas langzamerhand kwam daar verandering in, toen de waterleiding haar intrede deed.

Er was ook nog geen elektriciteit, en toen het kwam, brandde er op Gooilust maar op een enkele kamer elektrisch licht. Elke avond moesten er olielampen, lantaarns en kaarsen worden aangestoken. Telefoon heeft Blaauw nooit gehad. In 1915 waren er in het hele dorp overigens nog maar 15 aansluitingen. Van de buitenplaatsen waren alleen Spanderswoud en Sperwershof telefonisch bereikbaar. Er werden veel brieven verstuurd, soms ook telegrammen, en die werden door een knecht naar het postkantoor gebracht. Er waren verschillende postbestellingen op een dag. Het antwoord op een brief uit Amsterdam, die 's morgens was ontvangen, kon nog diezelfde middag weer bij de afzender worden afgeleverd.

Voor een interne boodschap voor de dierenoppasser of voor Blaauw zelf, als hij in het park liep, werd de bel op het dak geluid. Hij moest dan naar het grote huis komen. Altijd ging werk op de buitenplaats gepaard met veel geloop en bedrijvigheid.

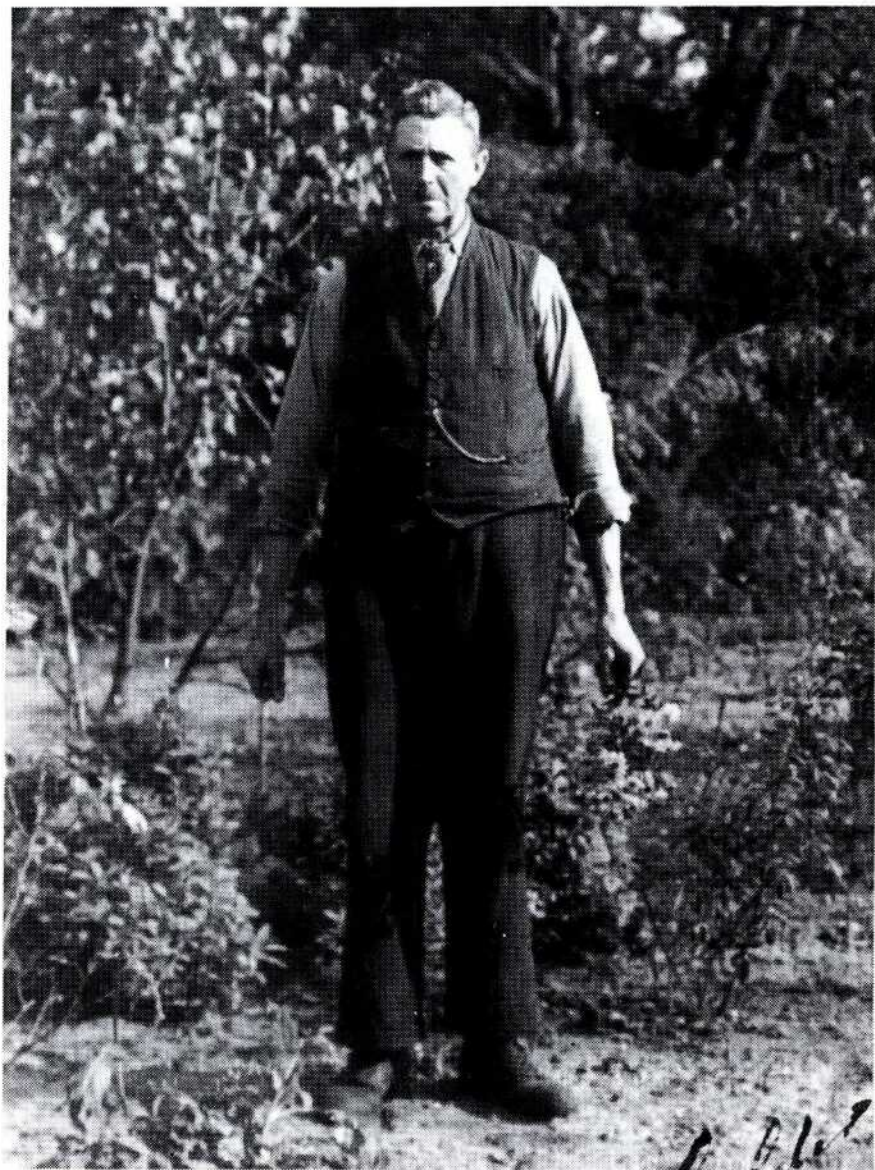
Al die -toen vanzelfsprekende- 'ongemakken' waren overigens op de buitenplaatsen best te dragen, want veel zaken werden opgevangen door het omvangrijke personeel.

Veel van dat personeel woonde in het dorp, langs de vaart, waar de meestal kleine werkmans- en middenstandshuisjes zich aaneen rijden. Je werk hebben aan de andere kant van de weg, op een buitenplaats, gaf de mensen wel enige status. Men was dan -zoals het werd genoemd- 'plaatswerker'.

Plaatswerkers

In de moestuin en voor de beplantingen was er allereerst de 'baas'. De eerste tuinbaas van Blaauw op Gooilust was Jansen. Baas Scholten was er van 1913 tot 1933, en daarna kwam Mulder. Nico Mulder

woonde in het tuinmanshuis op Gooilust. De 'Baas' was een belangrijke figuur op iedere buitenplaats, en in Mulder's jaren moest je eerst naar hem, als je op het landgoed het een of ander had te doen.

Nico Mulder

Piet Schouten van de Velden kwam na 1895 -toen de menagerie van Blaauw naar Gooilust verhuisde- met zijn ouders te wonen in het huisje bij het achterhek van Gooilust. Hij moest ook op aanwijzing van Blaauw zorgen voor voer en water voor de beesten. Voor de viseters moest de vis geregeld worden aangevoerd.

De dochter van Teuntje Voorn uit Kortenhoef wist mij te vertellen, dat Teuntje als meisje van een jaar of negen iedere week een vrachtje vis naar Gooilust moest brengen. Zij trok dan een karretje vol achter zich aan, en dat ging op de lange wandeling zo vreselijk stinken, dat zij haar verdere leven geen vis meer kon zien.

Voor de zorg voor de paarden waren er Arie Klein, de koetsier, en de stalknecht Wim van 't Klooster. Die leidde elke dag om 2 uur het paard voor de stoep van het herenhuis. Blaauw ging dan rijden op Gooilust en op Trompenburg. Soms ging hij naar Hilversum, en meermalen naar de manege die toen aan de Jonkerweg was gevestigd. Blaauw, die een uitstekend ruiter was, had een aantal goede paarden, maar bovenal wist hij zijn lievelingspaard te waarderen, Joe genaamd. In het Diergaardepark in Hilversum is nog een laan naar dit paard genoemd. Arie Klein was een kleurrijke figuur. Hij woonde in een huisje van Blaauw schuin tegenover de ingang aan het Zuidereinde. In 1924 moest hij auto leren rijden, toen Blaauw een Renault aanschafte.

In het 'grote huis'

Iedere morgen om 10 uur stonden Mulder, Klein, de Grauw en Schouten van de Velden in de gang van het grote huis te wachten. Om 10 uur kwam Blaauw. Ze moesten dan, ieder op zijn beurt, naar binnen om te horen wat er die dag van hen werd verwacht.

Antoon de Grauw was in 1889 als 25-jarige Betuwnaar bij de familie Six op Hilverbeek in dienst getreden. Hij bleef daar een paar jaar huisknecht. Op 29 april 1892 trad hij in dienst op Westerveld, waar Frans Blaauw, toen inmiddels getrouwd met Louise Six, woonde tot aan de verhuizing naar Gooilust in 1897.

Meer dan 45 jaar was hij de rechterhand van Blaauw op Gooilust. Hij was een echte, statige butler, en men vond hem wat saai. Hij schermde Blaauw goed af, en jarenlang moest je altijd eerst naar Antoon, als je Blaauw voor het een of ander moest benaderen.

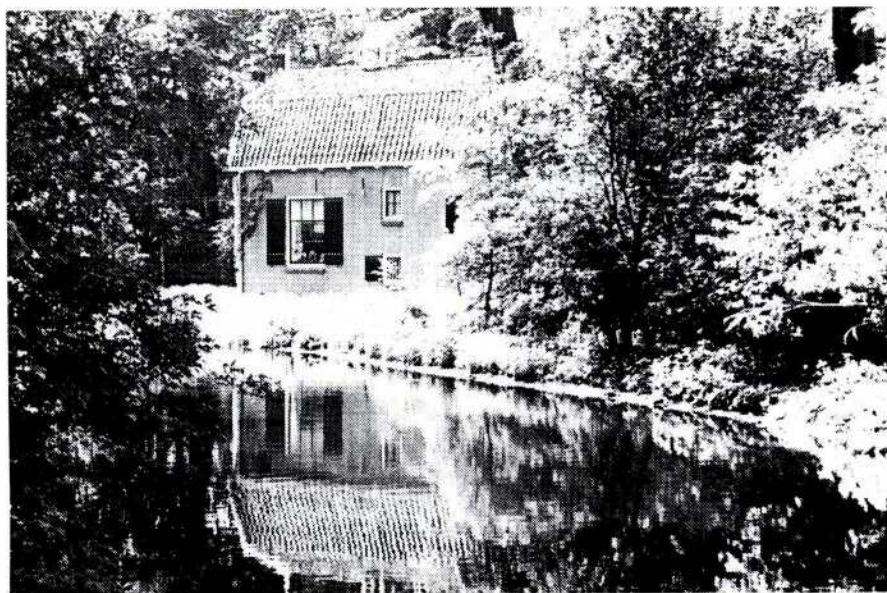
Elke avond om 7 uur wandelde hij door de statige oude oprijlaan naar zijn huisje aan het Zuidereinde. Het stond naast de 'oploswal', dat was

vroeger de aanlegplaats voor de beurtschipper, waar nu de Corversbrug over de vaart ligt. Daar stonden twee huisjes, links woonde Antoon, in het huisje rechts woonde Arie Klein.

Antoon woonde met vrouw en dochter dus vlak bij de inrit van

Gooilust. Iedere avond moest hij het hek van 'de plaats' sluiten. Als Blaauw ziek was, moest Antoon ook 's nachts op Gooilust blijven, hij sliep dan in het sousterrain bij het kolen- en turfhoek. Antoon's vrouw Trijntje Swartsenburg had vroeger ook op Gooilust gewerkt. Zij was zijn tweede vrouw. Ze was een integere, rustige figuur die 'Rooie Trijn' werd genoemd. Veel mensen in 's-Graveland hadden in die tijd een bijnaam. Zo had je 'de Butter', 'de Zuipschuit', enz. Na het overlijden van Antoon was Trijntje als huishoudster bij Mulder ingetrokken.

Eerst in de tuinmanswoning, en na 1940 in het huisje bij het hek aan het Zuidereinde, waar eerder Arie Klein woonde. Die was toen de huur opgezegd door Natuurmonumenten, omdat er huisvesting moest komen voor Mulder. En Mulder moest weer weg uit de tuinmanswoning omdat de nieuwe boswachter van Natuurmonumenten, Jan Dirk Jansen, op het terrein moest wonen. Na de dood van Nico Mulder in 1950 bleef Trijntje daar wonen tot haar overlijden in 1970. De gewoonte van Mulder om haar ieder jaar op haar verjaardag in mei met een grote bos paarse seringen uit de tuin van Gooilust blij te maken, werd tot haar overlijden in 1970 voortgezet door de nieuwe baas Jansen.

En dan was er natuurlijk nog de huisdame! Thérèse Trabold was huisdame van 1910 tot 1928. Ze kwam uit Königsheim, Baden. Op haar 42ste was zij in 1900 naar Nederland gekomen en had zich toen aangemeld bij het Rode Kruis in Den Haag. Blaauw kende haar, omdat zij eerder op Westerveld de moeder van Frans geregeld had verpleegd. Later was ze ook verpleegster bij de tantes van Louise in Zeist. Ze had ook al meermalen op Gooilust gelogeed voordat ze als 'huisdame' naar Gooilust kwam. Blaauw was in tegenstelling tot zijn vrouw wel op haar gesteld, en zij zat dan ook tijdens de maaltijden bij Frans aan tafel. In die tijd was Louk al uit Gooilust weg, maar dat is een heel ander verhaal. Die had overigens niets op met Thérèse Trabold, die zij 'die grijze ragebol' noemde vanwege haar kortgeknipte opstaande haardos.

Na Thérèse kwam een andere Duitse huisdame, Fräulein Derda. Door het overige personeel werd ze steevast 'freule' genoemd. Ze sprak Nederlands met een duidelijk Duits accent. Soms voelde ze zich op Gooilust wat opgesloten, en daarom ging ze nog wel eens, 's middags, naar Hilversum. In huis was haar gezelschap vooral haar rode kat, waar ze dol op was en die niet naar buiten mocht. Natuurlijk ontsnapte ze toch wel eens een keer, en kwam dan onder de teken weer thuis.

Catharina van Laar kwam, toen zij 21 was als dienstbode op Gooilust werken. Ze bleef er van 1922 tot 1930. Twee zusjes van haar werkten er al. Het was vaak prettig werken op Gooilust. Voor het huispersoneel was Blaauw heel geschikt, al had de buitenwereld zo z'n reserves tegenover hem. Natuurlijk had het personeel veel respect voor de heer des huizes. Kwam je Blaauw bijvoorbeeld op de trap tegen, dan moest je onderaan of bovenaan wachten tot hij voorbij was. Maar hij kwam soms ook heel menselijk over. Zo kwam de jonge Wim Franken eens met een boodschap voor Blaauw zelf. Juffrouw van Laar liet hem binnen in de studeerkamer. Bij de deur van de kamer zei ze: "*Als je hier binnen komt moet je je petje afdoen*". Blaauw moest daar hard om lachen. Soms ging ze 's morgens al vroeg met oppasser Schouten van de Velden de dieren voeren. Maar ze was er om de kamers op orde te houden, en ze had haar bezigheden in de linnenkamer. Ook maakte zij het bed op voor Blaauw, die altijd vroeg naar bed ging. Hij zei dat niemand dat zó goed kon als zij.

Net zoals de Grauw en Klein woonden ook Beitske Postma en To

Polder langs het Zuidereinde. Zij dienden in de jaren dertig op Gooilust. Ze waren er voor dag en nacht, en sliepen op de grote zolder, waar een paar slaapkamers waren. Daar moesten ze 's avonds met een kaars naar toe, op zolder was geen andere verlichting. Het was altijd een beetje griezelig om dan de zolder over te steken op weg naar je slaapkamertje.

De taak van Beitske als keukenmeisje was de zorg voor de keuken en de bereiding van het eten. De maaltijden waren over het algemeen eenvoudig.

Veel groente kwam uit de grote moestuin, zoals boontjes, erwtes, worteltjes, en ook aardappelen. Ook fruit was er volop in de moestuin. Bakker, melkboer en kruidenier kwamen aan de deur. De slager bezorgde vlees, en kip kwam een enkele keer van de poelier. Vis kwam eigenlijk nooit op tafel. Een enkele maal kwamen er gasten. Dan werd er extra zorg aan de maaltijd besteed.

Er werd gegeten in de eetkamer, die uitzag op de gnoeweide. Antoon bracht meestal het eten op tafel, het kwam via een doorgeefluik uit de dienkamer. Hier kwamen de schalen en terrines met een liftje uit de keuken in het sousterrain naar boven.

De keuken was in het sousterrain, een grote keuken bij de zij-ingang. Je moest een tiental stoeptreden afdalen om er te komen. Het was een echte ouderwetse keuken, vol koperen pannen en keukengerei in de kasten en aan de muur.

Op vrijdag moest het grote kolenfornuis worden gepoetst, dan moest er al om 6 uur worden opgestaan! Andere dagen begonnen voor de meisjes om 7 uur met hun ontbijt in de keuken in het sousterrain.

To was er vooral voor de kamers boven, en het 'opmaken' van de schone was. Soms moest ze ook bedienen aan tafel. Dan zag ze er in haar zwarte japon met klein wit schortje keurig uit. Op andere dagen droeg ze een blauwe katoenen jurk. 's Avonds moest ze het bed voor meneer openslaan.

De avond hadden To en Beitske om beurten vrij. En eens in de veertien dagen was er een vrij weekend.

En dan was er vrouw Otten, die zaterdags op Gooilust kwam. Zij was de werkvrouw voor de wekelijkse beurt. Dan was alles op zondag weer schoon in huis. Alleen de keuken werd donderdags gedaan. Vrouw Otten woonde ook vlak bij, in het huisje schuin tegenover Trompenburg.

Zo gaven de "plaatswerkers" de personele inzet om het de huisheer naar de zin te maken en te zorgen, dat zijn "wereldje" gesmeerd verliep.

Het bovenstaande geeft een kleine impressie, hoe onvolledig ook, van een aantal werkers en werksters op de buitenplaats Gooilust in de periode 1897 tot 1936, de periode van Frans Ernst Blaauw. In aangepaste vorm zal een en ander een plaats krijgen in een in de komende jaren verschijnende boekuitgave over "Het Bos van Blaauw". Ik houd mij aanbevolen voor opmerkingen en aanvullingen, die kunnen dienen om het verhaal vollediger te maken!

Met dank aan D. Buitenhuis, T. van Doorn-Postma, J. Franken, W. Hafkamp, M. Jansen-Boekschooten, mevr. T. Polder, mevr. Scherpenzeel, A.D. Wumkes, Streekarchief Gooi en Vechtstreek en Archief Natuurmonumenten.

A. Coops, Zuidereinde 51,
1243 KL 's-Graveland. Tel. (035) 6561653

TENTOONSTELLING OVER DE MIDDENSTAND VAN 'VROEGER'

Onze Historische Kring bereidt momenteel een tentoonstelling voor (in het najaar van 1999) die als onderwerp heeft 'de Middenstand in de loop der tijden in onze drie dorpen'. Als u bedenkt, om een voorbeeld te geven, hoeveel winkels en andere bedrijven er op het Noordereinde waren gevestigd dan vraag je je af 'waar zijn ze gebleven en wie kan er nog over vertellen of iets over laten zien?'

Wij hebben belangstelling voor foto's, posters, borden, verpakkingsmateriaal, kwitanties, rekeningen, advertenties, brieven, oude voorwerpen en gereedschappen, enz, enz.

Indien u in het bezit bent van zo'n mooie herinnering dan kunt u ons dat schenken, maar uitlenen mag ook en dan krijgt u dat natuurlijk netjes weer terug.

U kunt o.a. bellen met mw. Clementa v.d. Velden (tel. 035-6562525), of naar ons gebouw aan de Kerklaan 89 op elke woensdag van 19.30 uur tot 22.00 uur, (tel. 035-6569293). Bij voorbaat dank voor uw medewerking!

D. Buitenhuis

BESTUURSMEEDEDELING

Voor de jaren 1997 en 1998 zijn enkele obligaties, die zijn uitgegeven t.b.v. de verbouwing van ons pand aan de Kerklaan, uitgeloot. Het lot wees de volgende nummers aan:

nrs. 50007, 50008, 50023, 50024, 10010, 10006

De obligaties kunnen worden ingeleverd op iedere woensdagavond op Kerklaan 89 te Kortenhoeft, tel. 035-6569293.

UIT DE KRANT VAN TOEN

Van kromme centem en postzegels **POSTMEESTER "THEO" REGELDE MUZIEKJE VOOR KLANTEN**

P.T.T.-gezin viert jubileum

's-Graveland, 24 juni 1957. Mijnheer "Theo" heeft het best naar zijn zin in 's-Graveland. Een mooi postkantoor, prettig publiek en een bosrijke omgeving waarin het goed wandelen is. De bezoeker van het postkantoor kent hem wel: opgeruimd en terzake kundig: een beste chef met hart voor zijn werk. En deze heer K. Teeuw (al spoedig werd zijn naam op het gehoor 'verbasterd' tot Theo. Hij is 1 juli 1957 vijftienvijftig jaar bij de P.T.T. Dus is het feest voor hem en zijn vrouw maar ook een beetje voor Hans, Herman, Suze en Fransje die nu alleen nog maar 'bestellertje' spelen. Wie weet wat daar nog uit groeit.....

Jong begonnen

Achttien jaar was de heer Teeuw toen hij voor het eerst kennis maakte met tante Pos: in 1932 begon hij als hulpbesteller in Polsbroek in Zuid-Holland. In 1938 werd hij daar zelf baas. Maar men dacht hem in 1946 een grotere plaats toe en dat resulteerde in een benoeming tot kantoorhouder in Harmelen waarna op 16 november 1953 zijn benoeming in 's-Graveland volgde. Daar is hij dus al weer zo'n kleine vier jaar. En het bevalt de 'postdirecteur' er uitstekend. De mentaliteit van de 's-Gravelanders ligt deze vriendelijke postman wel. Hebben we goed geluisterd dan is dat voor personeel en 'klanten' hetzelfde, waar het hem betreft.

Moker en radio

En wat moet hij nu vertellen over deze werkzame vijftienvijftig jaar: 'ach elke dag is weer anders aan het loket, maar toch zijn er wel wat grappige voorvallen blijven hangen. Zo was daar het geval van de knoestige landbouwer, die met een kromme cent kwam opdagen bij een betaling. Op het schertsend verwijt van de heer Teeuw 'dat hij zo'n kromme cent niet kon accepteren', ging prompt de klomp van de voeten en enige forse slagen met deze provisorische moker zorgden voor een cent die de kritiek wel kon doorstaan.

Ach ja, met vreemdelingen beleef je nogal wat en met de oudere mensen aan het loket, die kunnen soms zo innig dankbaar zijn voor een kleinigheid. Zo hebben we eens een oudje blij gemaakt die hier kwam informeren of wij voor zijn 50-jarige bruiloft een muziekje wilden verzorgen over de draadomroep' Hij had nu al zo lang betaald en vond dat hij er recht op had. 'Speel maar wat hoempa-muziek'. We hebben toen naar een omroepvereniging geschreven die een dergelijk programma uitzond en inderdaad de naam van opa en opoe klonk door heel Nederland plus een gezellig hoempa-plaatje. Later kwam hij bedanken met tranen in de ogen.

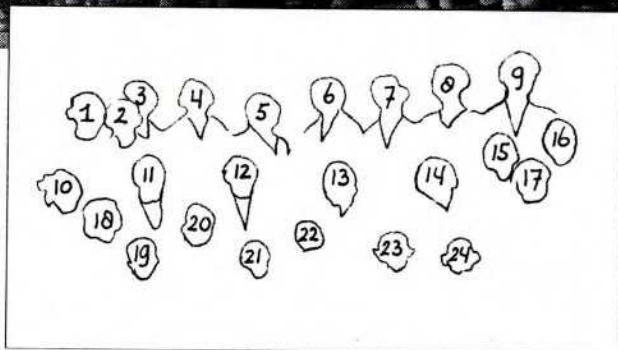
En zo werkt men hard in dit drukke kantoor, zo hard dat mevrouw soms moet bijspringen. Maar dat gaat haar vaardig af. Heeft haar man haar niet gevonden op het postkantoor te Schoonhoven: een echte P.T.T.-bruiloft hebben ze er van gemaakt. Zoals dit jubileum een echt P.T.T.-feest gaat worden. Ook zijn sociale verplichtingen kent hij: diaken van de Nederlands Hervormde Gemeente en penningmeester van het bestuur van de christelijke kleuterschool.

Bron: Gooi-en Eemlander 24-6-'1957

WIE WEET HET ANTWOORD?

door J. Schriek

Deze rubriek wordt goed gelezen en bekeken. Naar aanleiding van de fotovraag in het februari-nummer kwamen er heel wat telefoontjes binnen! Daar waren we erg blij mee. Maar ja, zoals dat gaat met oude groepsfoto's, er zit altijd wel een 'onbekende' tussen die moeilijk te plaatsen valt.

Hier volgen de tot nu toe bekende namen: 1. Fie van Rijn, 2. Juffrouw Jansen (van Sach Jansen), 3. Mw. van Klooster Hagen (van de Spar Noordereinde), 4. Grada Jansen van Galen (van de schoenmaker,

Koninginneweg), ? Pasmaan, getrouwd met ene Hendriks, 6. Hennie de Jager, 7. Sijtje Streef, 8. Mw. Kooi Hagen van de sigarenwinkel, Smidsbrug-Kerklaan, 9. drie namen: welke is de juiste? Annie Hagen, Marie Hendriks, Rie Reijmerink, 10. Johanne Smit (van de slager Noordereinde), 11. Sjaan van de Brink, 12.?, 13. zuster Rijkstra, 14. Oetske Visser, 15. Scheffer? 16 t/m 21 ??? 22. Rijk Birkhoff (als baby) (zoon v.d. latere schoolborden), 23 en 24 ?? Blijft u nog even meepuzzelen om ook de vraagtekens op te lossen?

En dan nu de nieuwe vraag. Twee lieve meisjes op de Koninginneweg gefotografeerd. Wie kent ze?

Graag uw reactie aan: Jan Schriek, C. de Wijsstraat 17, 1241 BW Kortenhoef, tel. 035-6563506 óf op woensdagavond tussen 20.00 en 22.00 uur in ons gebouw aan de Kerklaan 89, tel. 035-6569293.

DOEL: De Historische Kring heeft ten doel voorwerpen, afbeeldingen en archivalia betreffende de historie van de dorpen Ankeveen, 's-Graveland en Kortenhoef te verzamelen, te archiveren en ten toon te stellen, zomede de belangstelling daarvoor te bevorderen.

REALISATIE: Er is veel uit te pluizen, te verzamelen, te rangschikken en te publiceren. Bij al deze arbeid is uw hulp nodig, hetzij door informatie, dan wel financiële steun. Nieuwe leden heten wij van harte welkom!

Lidmaatschap   min. f. 20,- per jaar. Los exemplaar f. 2,50.

BESTUUR:

Voorzitter: Mevr. C. van den Velden-de Groot,
Kortenhoefsedijk 43, 1241 LN Kortenhoef.
Telefoon 035 - 6562525.

Secretaris: Mevr. G.V. van Vliet,
C. Tromplaan 26, 1243 LA 's-Graveland.
Telefoon 035 - 6562653.

Penningmeester/
ledenadministratie: Dhr. J.B. Koster
Claes Heijnensoenlaan 5, 1241 BL Kortenhoef.
Telefoon 035 - 6561377.

Mevr. M.A. Boeve-Bant,   Bergse Pad 6,   Ankeveen.
Dhr. D. Buitenhuis,   Leeuwenlaan 3,   's-Graveland.
Dhr. J.C. Immerzeel,   Reigerlaan 26,   Kortenhoef.
Dhr. J. Schriek,   C. de Wijsstraat 17,   Kortenhoef.

Ereleden: Dhr. A.D. Wumkes
Dhr. M. van Ee
Dhr. J.C. Immerzeel

BEZOEKAVOND: Elke woensdag, na 20.00 uur.
Telefoon 035 - 6569293.

BEZOEK-/POSTADRES: Kerklaan 89, 1241 CL Kortenhoef.

Bankrekening nr 38.82.88.930
Girorekening nr 544.86.37